

Т. О. Мурована,
к. е. н., доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-6285-7681

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.13—14.34

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО СТАБІЛІЗАЦІЇ

T. Murovana,
PhD in Economics, Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv

IMPACT OF MARTIAL LAW ON BUSINESS IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS
FOR ITS STABILIZATION

Лютий 2022 року став місяцем, який розділив життя України на до та після. Росія напала на Україну і змусила мільйони людей залишити свої домівки, а тисячі підприємств припинити свою роботу. Життя країни на декілька тижнів повністю завмерло. Проте для перемоги у цій війни важлива не лише робота збройних сил, а й забезпечення надійного економічного фронту. У цих умовах важливим є повноцінне відновлення роботи підприємств, які є ключовими елементами розвитку економіки. Саме тому вкрай важливою є потреба оцінити вплив воєнного стану на підприємництво в Україні для окреслення подальших перспектив стабілізації роботи бізнесу та відновлення економіки країни.

У науковій статті розглянуто загальну оцінку впливу воєнного стану на економіку країни за підрахунками Національного банку України та Міжнародного валютного фонду. Проведено галузеву оцінку впливу війни на підприємства України у розрізі аграрної та металургійної галузі, сфери інформаційних технологій, логістику та страховий сектор. Досліджено тенденції щодо переміщення бізнесу. Наведено статистику кількості підприємств, які працювали одразу після початку війни та через декілька місяців. Визначено ставлення підприємств до перспективи відновлення діяльності та швидкості повернення показників до довоєнного рівня. Розглянуто заходи з боку держави, на які очікують підприємства для підтримки своєї діяльності. Досліджено потребу у фінансових ресурсів підприємств після відновлення їх діяльності та джерела з яких бізнес очікує їх отримати. Розглянуто заходи, вжиті державою для підтримання роботи підприємств.

February 2022 became the month that divided the life of Ukraine into before and after. Russia attacked Ukraine and forced millions of people to leave their homes and thousands of businesses to stop working. Life in the country came to a complete standstill for several weeks. However, in order to win this war, not only the work of the armed forces is important, but also the provision of a reliable economic front. In these conditions, it is important to fully restore the work of enterprises, which are key elements of economic development. That is why it is extremely important to assess the impact of the state of war on entrepreneurship in Ukraine in order to outline further prospects for business stabilization and recovery of the country's economy.

The scientific article examines the general assessment of the impact of martial law on the country's economy based on the calculations of the National Bank of Ukraine and the International Monetary Fund. A sectoral assessment of the impact of the war on Ukrainian enterprises was carried out in terms of the agricultural and metallurgical industries, the information technology sphere, logistics and the insurance sector. Trends in business relocation were studied. The statistics of the number of enterprises that worked immediately after the start of the war and several months later are given. The attitude of enterprises to the prospect of resuming activity and the speed of returning indicators to the pre-war level has been determined. Measures from the state, which are expected by enterprises to support their activities, are considered. The need for financial resources of enterprises after the restoration of their activities and the sources from which the business expects to receive them have been studied. Measures taken by the state to support the work of enterprises are considered.

Ключові слова: підприємства, воєнний стан, релокація бізнесу, відновлення роботи, перспективи діяльності.

Key words: enterprises, martial law, business relocation, work recovery, business prospects.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Після введення Указом Президента України від 24 лютого 2022 року воєнного стану та переходу бойових дій у активну фазу більша частина економіки країни була практично паралізована. Це проявлялось у моральному та психологічному шоці суспільства, у економічному спаді ділової активності та неможливості ведення діяльності суб'єктами господарювання, які знаходились безпосередньо на території активного ведення бойових дій. Деякі з підприємств були змушені призупинити свою діяльність або переміститись територіально на інші локації в всередині країни та за її межами. У таких умовах, поряд із фронтом воєнним та кіберфронтом, життєво важливим є стимулювання стійкості економічного фронту, без якого неможливе нормальне функціонування держави в умовах воєнного стану. В свою чергу для формування стійкості економічного фронту є надзвичайно важливим подолати перебої в логістиці, нестачі ресурсів, як трудових так і матеріальних, проводити боротьбу із кібератаками, кількість яких постійно зростає, сформувати надійну систему захисту корпоративних даних, стабілізувати роботу IT-інфраструктури, тощо.

Згідно досліджень, проведеним журналістом Економічної Правди Кузьменком А., за останній час бізнес втратив більше ніж за час всієї пандемії коронавірусної інфекції COVID-19. Відтак, ґрунтовне дослідження наслідків запровадження воєнного стану поруч із аналізом перспектив його стабілізації для підприємств України є об'єктивною необхідністю, що зумовлює актуальність наукового дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Враховуючи ступінь охоплення проблеми, дослідження впливу воєнного стану на підприємницький сектор проводилось багатьма журналістами, економістами, аналітиками та фахівцями сфери фінансів. Вагомий вклад у розкриття тематики дослідження був здійснений Рихліцьким В., який досліджував хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства після

них [1]. Кравченко Д. розглядала порядок зупинення діяльності відокремлених підрозділів в умовах війни [2], а Соколенко А. вивчала порядок здійснення інвестицій для бізнесу у військовий час [3]. Шевчук М. висвітлював війну та бізнес у загальному вигляді [4], в той час як Трішичева А. досліджувала порядок роботи інхаузів в умовах війни [5]. Літвінов Є. розглядав вплив воєнного стану на міжнародні комерційні контракти [6]. Аналітики порталу grc.ua проводили прогнозування майбутнього українських компаній після війни [7]. Проте, не применшуючи вклад зазначених авторів, вивчення ступеня розкриття обраної тематики показує, що відсутнє дослідження, яке б систематизувало в собі вплив воєнного стану на підприємництво та окреслювало перспективи стабілізації ситуації для бізнесу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

З урахуванням вищенаведеного метою наукового дослідження є оцінка впливу воєнного стану на вітчизняний бізнес та визначення перспектив по стабілізації середовища його функціонування на найближчу перспективу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічний фронт в умовах війни виступає джерелом підтримки життєдіяльності держави шляхом забезпечення поповнення бюджету та збереження платоспроможності громадян. Відтак, закономірним є намагання уряду вжити максимальні заходи для виживання економіки в умовах, в яких живе країна останні декілька місяців. Так, згідно з оцінкою Національного банку України війна вартує економіці країни близько 50% не виробленого валового внутрішнього продукту (ВВП). У грошовому еквіваленті один місяць війни оцінюється у понад 200 млрд грн без врахування вартості зруйнованих об'єктів та оцінки потреби у їх відновленні. За оцінками Міжнародного валютного фонду через військове вторгнення росії Україна втратить приблизно 35% свого ВВП [1].

Рис. 1. Тенденції щодо переміщення бізнесу в період війни

Джерело: розроблено автором на основі [1].

Описана тенденція формується внаслідок того, що багато підприємств територіально розташовані у зонах ведення активних бойових дій і були змушені або евакуюватися у більш безпечні регіони, або повністю припинити роботу. В той же час, підприємства, які працювали у безпечних зонах зіткнулись із проблемами забезпечення логістики та дефіцитом сировини.

Дані опитування Європейської бізнес Асоціації свідчать, що лише 17% підприємств працюють у повному об'ємі, при цьому кожне третє свою діяльність припинило. Третина з них у майбутньому націлені на відновлення діяльності [8].

Представники влади постійно наголошують на необхідності повноцінної роботи бізнесу, але реальна оцінка ситуації свідчить про те, що подекуди це просто неможливо. У найбільш складній ситуації, яка не дозволяє повною мірою вести свою діяльність, опинились підприємства аграрного та металургійного сектору, які за специфікою своєї роботи прив'язані до конкретної території. Ускладнюється ситуація і тим, що строк виконання роботи аграріїв не можна відтермінувати, бо це загрожує повною втратою урожаю. Голова всеукраїнської аграрної ради Дикун А. у своїй доповіді зазначає, що найбільше аграрії страждають від нестачі трудових ресурсів, паливних матеріалів, мінеральних добрив та обігових коштів [9]. При цьому очікувати покращення ситуації з паливом найближчим часом не доводиться, так як основними країнами з яких Україна його імпортувала були росія та Білорусія. Перспективний напрямок поповнення дефіциту пального через морські шляхи також був відкинтий через блокаду з боку окупаційних військ. Блокування морських шляхів вплинуло і на неможливість реалізації великих партій зерна та продукції металургійної промисловості, що в свою чергу зумовило нестачу оборотних коштів для подальшої закупки сировини та матеріалів для аграріїв, а металургів змусило повністю зупинити всю діяльність. Описана ситуація викликала значне занепокоєння у світі через загрозу світового дефіциту зернових. На поточний момент проводяться заходи для розблокування портів та створення можливостей реалізації наявних запасів продукції.

На противагу аграрному сектору, сфера інформаційних технологій (ІТ) виявилась найбільш стійкою. Запорукою цьому стало напрацювання схеми забезпечення

виживання компаній у період карантину через поширення коронавірусної інфекції COVID-19. За словами виконавчого директора асоціації ІТ Ukraine Васюка В. майже всі учасники організації мали чіткі плани дій на випадок надзвичайних обставин [1]. Це стало можливим і за рахунок того, що багато ІТ-компаній мають офіси за межами України, що дозволило оперативно перемістити туди частину працівників. Проте більшість фахівців залишається в Україні та продовжує працювати. Аналітики вважають, що похитнути ІТ сферу може лише сповільнення економіки через обмеження банківської системи, деградація цифрової інфраструктури, зокрема перебої у мережі Інтернет, а також активна мобілізація фахівців, які є переважно чоловіками.

Значних втрат зазнали і підприємства сфери логістики. Згідно даних найбільшого перевізника України "Нова Пошта" у перший тиждень війни доставки впали на 95%. Багато відділень були змушені зачинитися, тисячі працівників змінили своє місце проживання. Попри всі докладені зусилля гострою проблемою залишається заблоковані дороги, постійні перевірки документів та розбиті мости, а також неможливість виконувати перевезення вночі через запроваджену по всій Україні комендантську годину.

Нелегкий період припав і на долю представників страхового сектору. Згідно даних, наведених генеральним директором асоціації "Страховий ринок" Черняхівським В. дві третини всіх компаній втратили від 50 до 90% надходжень. Більше половини всіх страхових компаній зіткнулись із проблемами та збоями в роботі, але вони продовжують працювати; 30% у зв'язку із значними проблемами можуть працювати частково; 10% були змушені повністю припинити діяльність. Через розміщення переважної більшості резервних коштів у вигляді депозитів та державних облігацій, страхові компанії зіткнулись із проблемою оперативного їх конвертування в обігові кошти. Поруч із цим, реалізація страхових випадків відчутно почастишала. Якщо така тенденція збережеться і надалі страхові компанії будуть змушені звільнити частину працівників або відправити їх у довготривалу відпустку.

Об'єднуючою проблемою для практично всіх підприємств України стала втрата трудових ресурсів, проте особливо гострою вона є для підприємств, які не мають змоги перемістити свій бізнес. Велика кількість працівників змінила своє місце проживання у пошуках безпечніших умов, частина трудових ресурсів була мобілізована — все це впливає на виникнення дефіциту кадрів. Згідно дослідження Advanter.group релокація бізнесу була проведена 2% всіх підприємств (рис. 1).

При цьому, аналіз рисунку показує, що 48% всіх підприємств не вважають за необхідне переміщувати свій бізнес, і лише 7% у процесі його релокації.

Найгостріше проблему нестачі трудових ресурсів відчувають підприємства ІТ-сфери та сфери послуг (постачання продуктів та продаж лікарських засобів). Для стабілізації ситуації держава вжила низку заходів. Одним із них є зменшення податкового тиску на бізнес шляхом запровадження дозволу сплачувати 2% від обороту замість 20% [10]. Крім того, масштабна підтримка була спрямована на малий та середній бізнес, якому було дозволено не сплачувати єдиний соціальний вне-

Рис. 2. Перспективи відновлення діяльності вітчизняних підприємств в умовах війни

Джерело: розроблено автором на основі [7].

сок та єдиний податок. Ще одним важливим кроком для покращення ситуації для підприємств є відновлення процедури відшкодування податку на додану вартість, яка була заблокована починаючи з березня поточного року [11].

Поступово частина підприємств почали повертатися до роботи, адже приходить розуміння того, що щоб отримати перемогу над ворогом, вітчизняна економіка повинна працювати за будь-яких умов. Це підтверджується і статистикою порталу grc.ua, згідно з якою на початку війни 40,2% всіх підприємств продовжували свою комерційну діяльність, а 8,8% працювали із частковими обмеженнями, тоді як через два місяці війни їх кількість суттєво зросла. Більше половини опитаних підприємств (54,2%) зазначили, що їх компанія продовжує роботу, ще 16% стверджували, що бізнес працює, але лише в безпечних регіонах [7]. При цьому опитування проведене порталом показало, що найбільше від війни постраждали компанії сфери будівництва, обслуговування, науки та освіти, енергетики, аграрного сектору, а також деякі компанії, які представляють автомобільний бізнес, консалтинг та аудиту.

Аналіз подальших перспектив відновлення комерційної діяльності підприємствами, які її припинили через війну проведемо на основі даних рис. 2.

Згідно даних, відображених на рис. 2 можемо побачити, що підприємства, які все ще не відновили свою діяльність не визначились із подальшими перспективами. Так, близько 53,1% з тих, хто на даний момент зупинив діяльність не планують відновлювати роботу до моменту закінчення війни. Серед компаній, які поки що не працюють, кожна п'ята розглядає ймовірність відновлення роботи у найближчі місяці.

Більше 50% компаній озвучують досить оптимістичні перспективи щодо відновлення комерційної діяльності до довоєнного рівня. До 6 місяців на повернення до показників лютого 2022 року розраховують потратити 29,1% підприємств, ще 19,4% вважають, що на це їм потрібно буде близько року.

Після відчуття всього спектру наслідків війни, вітчизняний бізнес зазначає, що для його швидкого відновлення обов'язковим елементом є підтримка та запровадження змін з боку держави. Серед найбільш очікуваних інновацій, які дозволять не лише відновити економіку, а й сприяти поверненню до роботи значної частки підприємств виступають зменшення податкового навантаження, боротьба із корупцією, впровадження програм підтримки малого та середнього бізнесу. У відсотковому співвідношенні думки підприємств щодо необхідних змін виглядають наступним чином (рис. 3).

У той же час, переважна більшість компаній розуміє, що для повноцінного відновлення роботи власних

Рис. 3. Ставлення вітчизняних підприємств до необхідних змін для стимулювання відновлення комерційної діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [7].

коштів є вкрай недостатньо. Зокрема, 73% опитаних зазначають, що у разі повернення до роботи вони потребуватимуть додаткових інвестицій. Крім того, кожне четверте підприємство розраховує на отримання державної фінансової допомоги, з них 16,9% очікують фінансування за рахунок коштів міжнародних фондів.

Частина заходів з боку держави вже виконана, інша частина у процесі впровадження. Так, у березні місяці Верховною Радою України було прийнято ряд послаблень для зниження податкового навантаження на бізнес та запроваджено додаткові податкові стимули для підтримки вітчизняного бізнесу у військовий час. Важливим кроком підтримки бізнесу стало впровадження урядом безвідсоткового кредитування. Максимальна сума кредиту при цьому складає 60 млн грн. На весь період дії воєнного стану та один місяць після його закінчення ставка по кредитах становитиме 0%, а з другого місяця після відміни воєнного стану ставка зросте не більше як до 5%. Згідно із заявою прем'єр міністра України Д. Шмигала у квітні поточного року уряд додатково виділив 2 млрд. грн для фінансування цієї програми. Перезапуск та відновлення роботи підприємств, вважає прем'єр, необхідна умова стійкості вітчизняної економіки, тому держава всіма силами сприяє цьому [12]. Стабілізувати ситуацію допомагає і Міністерство економіки України, яке за підтримки Міністерства цифрової трансформації та проєкту Дія.Бізнес запустили програму цифрової взаємодії для надання допомоги при переміщенні бізнесу.

Поступово, за активного сприяння держави, українські підприємства все більше відновлюють свою діяльність. Частина з них на сьогодні отримала масштабні державні оборонні замовлення і працюють у декілька змін для їх виконання. Починають повертатися до роботи і вітчизняні торгові марки, які виступають джерелом не лише стабільних надходжень до бюджету, а й ресурсом для перерахунку коштів на потреби збройних сил України. Згідно з останнім звітом Київської міської державної адміністрації у столиці вже повернулись до роботи більше 900 закладів з продажу продовольства, близько 460 закладів харчування, і ця кількість попри наявний ризик безпеки в регіоні, постійно зростатиме.

Паралельно із цим, проводиться активна робота обласних військових адміністрацій (ОВА) та територіальних громад (ТГ) по впровадженню бюджетних програм підтримки бізнесу. Основний їх фокус націлений на релоковані підприємства.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Підсумовуючи проведене дослідження, можемо сформулювати висновки, що воєнний стан критично вплинув на підприємництво в Україні. Зокрема, на початку війни лише 40,2% підприємств продовжували свою діяльність, а 8,8% працювали із значними обмеженнями. Підприємства металургійної та аграрної галузі, в переважній більшості випадків, взагалі втратили можливість вести свою діяльність, через неможливість релокувати свій бізнес. Окрім того, найбільший вплив воєнний стан мав на підприємства сфери будівництва, обслуговування, науки та освіти, енергетики, аграрного сектору, а

також деякі компанії, які представляють автомобільний бізнес, консалтинг та аудиту

Найменше воєнний стан вплинув на підприємства у сфері ІТ, які маючи досвід ведення діяльності в умовах карантину, швидко адаптувались до нових реалій ведення бізнесу.

З іншого боку, опитування підприємств в Україні проведене порталом gsc.ua свідчить що практично половина суб'єктів господарювання взагалі не вважають за потрібне переміщувати свій бізнес, і лише 7% на момент опитування мали запущений процес його переміщення.

Для стимулювання бізнесу відносити роботу, державою було вжито низку заходів, а саме: зменшення податкового тиску, особливо на малий та середній бізнес, відновлення процедури відшкодування ПДВ, виплата допомоги підприємствам, які постраждали від війни, запровадження пільгового кредитування, розробка програм надання допомоги при переміщенні бізнесу, тощо. Все це у сукупності вплинуло на зростання кількості підприємств які працюють до 54,2% вже через декілька місяців від початку війни. Аналіз подальших перспектив відновлення діяльності бізнесу на довоєнному рівні, свідчить, що більше половини підприємств очікують на завершення війни для поновлення повноцінної діяльності, і близько 38,8% не можуть спрогнозувати наскільки швидко їм вдасться досягнути втрачених через війну показників. Ключовими стимулами для досягнення довоєнного рівня, вважають підприємства, має стати активна допомога держави, яка проявлятиметься у ще більшому послабленні податкового навантаження, боротьбі із корупцією, впровадженні програм підтримки малого та середнього бізнесу, а також залученням підтримки з міжнародних фондів. Багато роботи вже зроблено, що більше потрібно буде зробити. Проте, у воєнних умовах і підприємства, і держава і самі громадяни виступають єдиним фронтом, який безперечно вистоїть та стане запорукою відбудови не лише сильної та розвинутої економіки, а й України в цілому.

Література:

1. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (дата звернення 06.07.2022).
2. Кравченко Д. Бізнес в умовах війни: зупинення діяльності відокремлених підрозділів. Liga 360. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210804_-bznesh-v-umovakh-vyni-zupinennya-dyalnost-vdokremlenikh-pdrozdlv (дата звернення 06.07.2022).
3. Соколенко А. Інвестиції для бізнесу в умовах війни. Як вижити і бути сталими. Фокус. 2022. URL: <https://focus.ua/uk/opinions/510934-investiciji-dlya-biznesu-v-umovah-vyni-yak-vizhiti-i-buti-stalimi> (дата звернення 06.07.2022).
4. Шевчук М. Війна і бізнес. Agro Times. 2022. URL: <https://agrotimes.ua/interview/vijna-i-biznes-grupa-kompanij-ava-group/> (дата звернення 06.07.2022).
5. Трішичева А. Робота інхаузів під час війни 2.0. Юридична Газета Online. 2022. URL: [38](https://yur-

</div>
<div data-bbox=)

gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/robot-inhauziv-pid-chas-viyini-20-.html (дата звернення 06.07.2022).

6. Літвінов Є. Міжнародні комерційні контракти в умовах воєнного стану. Liga 360. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210852_mzhnarodn-komertsyn-kontrakti-v-umovakh-vonnogo-stanu (дата звернення 06.07.2022).

7. Майбутнє українських компаній після війни. grc.ua. 2022. URL: <https://chernivtsi.grc.ua/article/30317> (дата звернення 06.07.2022).

8. Дерев'яно А. Підтримують команди та армію: як працює бізнес в умовах війни. EBA. 2022. URL: <https://eba.com.ua/pidtrymuyut-komandy-ta-armiyu-yak-pratsyuye-biznes-v-umovah-vijny/> (дата звернення 07.07.2022).

9. Дикун А. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (дата звернення 07.07.2022).

10. Кузьменко А. Бізнес у воєнний час: як змінилось законодавство. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/> (дата звернення 08.07.2022).

11. Хавунка Т. Українська економіка під час війни: що далі? Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/> (дата звернення 08.07.2022).

12. Жирій К. Ми повернулися: як український бізнес відновлює роботу після війни. Інформаційне агентство Уніан. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/mi-povernulisya-yak-ukrajinskiy-biznes-vidnovlyuye-robotu-pid-chas-viyini-novini-ukrajina-11824872.html> (дата звернення 08.07.2022).

References:

1. Rykhlyts'kyj, V. (2022), "Business in war conditions: who suffered the greatest losses and how enterprises are restored", Ekonomichna pravda, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (Accessed 06 July 2022).

2. Kravchenko, D. (2022), "Business in the conditions of war: stopping the activities of separate units", Liga 360, [Online], available at: https://biz.ligazakon.net/analytics/210804_bznes-v-umovakh-vyni-zupinennya-dyalnost-vdokremenikh-pdrozdlv (Accessed 06 July 2022).

3. Sokolenko, A. (2022), "Investments for business in conditions of war. How to survive and be stable", Fokus, [Online], available at: <https://fokus.ua/uk/opinions/510934-investiciji-dlya-biznesu-v-umovah-viyini-yak-vizhiti-i-buti-stalimi> (Accessed 06 July 2022).

4. Shevchuk, M. (2022), "War and business", Agro Times, [Online], available at: <https://agrotimes.ua/interview/vijna-i-biznes-grupa-kompanij-ava-group/> (Accessed 06 July 2022).

5. Trishycheva, A. (2022), "work of inhouses during the war 2.0", Yurydychna Hazeta Online, [Online], available at: <https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/robot-inhauziv-pid-chas-viyini-20-.html> (Accessed 06 July 2022).

6. Litvinov, Ye. (2022), "International commercial contracts under martial law", Liga 360, [Online], available at: https://biz.ligazakon.net/analytics/210852_mzhnarodn-komertsyn-kontrakti-v-umovakh-vonnogo-stanu (Accessed 06 July 2022).

7. GRC.UA. (2022), "The future of Ukrainian companies after the war", available at: <https://chernivtsi.grc.ua/article/30317> (Accessed 06 July 2022).

8. Derevi'anko, A. (2022), "Support teams and the army: how business works in war conditions", EBA, [Online], available at: <https://eba.com.ua/pidtrymuyut-komandy-ta-armiyu-yak-pratsyuye-biznes-v-umovah-vijny/> (Accessed 07 July 2022).

9. Dykun, A. (2022), "Business in the conditions of war: who suffered the greatest losses and how enterprises are restored", Ekonomichna pravda, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (Accessed 07 July 2022).

10. Kuz'menko, A. (2022), "Business in wartime: how legislation changed", Ekonomichna pravda, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/> (Accessed 08 July 2022).

11. Khavunka, T. (2022), "Ukrainian economy during the war: what next?", Ekonomichna pravda, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/> (Accessed 08 July 2022).

12. Zhyrij, K. (2022), "We are back: how Ukrainian business is resuming work after the war", Informatsijne ahentstvo Unian, [Online], available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/mi-povernulisya-yak-ukrajinskiy-biznes-vidnovlyuye-robotu-pid-chas-viyini-novini-ukrajina-11824872.html> (Accessed 08 July 2022).

Стаття надійшла до редакції 12.07.2022 р.

www.dy.nauka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73